

NGÔN NGỮ TRONG NHÀ TRƯỜNG

TIẾP CẬN TRIỆT ĐỂ PHÂN TẦNG NGÀNH VÀ LƯỜNG PHÂN TRONG ĐỊNH HƯỚNG ĐÀO TẠO CHUYÊN NGỮ TIẾNG ANH

LÊ QUANG THIÊM

(GS. TS, Hội Ngôn ngữ học Việt Nam)

1. Không còn nghi ngờ gì nữa hiện nay tiếng Anh đang có sức hấp dẫn lớn đối với những người học nó như một ngoại ngữ ở nhiều nước trên thế giới trong đó có Việt Nam ta. Việc giáo dục đào tạo *tiếng Anh cơ bản và chuyên ngành* đang cần được bàn bạc, xúc tiến mạnh mẽ và chất lượng mới đáp ứng được yêu cầu đòi hỏi ngày càng chuyên sâu và mở rộng trong xã hội hiện đại. Yêu cầu, nhiệm vụ đặt ra cần bàn đề đi đến thực hiện, giải quyết có rất nhiều vấn đề. Một trong những vấn đề có tầm vĩ mô, theo chúng tôi, là tìm *định hướng tiếp cận cách nào cho vừa có tầm bao quát vừa có tính cụ thể, dễ thực hiện và hiệu quả thiết thực*.

Từ thực tiễn đào tạo ở ta và một số nước trong khu vực cũng như yêu cầu của lí luận, chúng tôi đề xuất cách tiếp cận gọi là *tiếp cận triệt để phân tầng ngành và lường phân*. Phạm vi và nội dung cách tiếp cận như tiêu đề đã rõ là: *phân tầng ngành và lường phân* và yêu cầu cách tiếp cận đó cần đạt đến là phải *triệt để*; tất nhiên mức độ *triệt để* là cao hơn các phân tầng ngành và lường phân khác một *mức độ nào đó* có thể trong lí thuyết và thực tiễn hiện nay.

Theo chúng tôi thực hiện cách tiếp cận triệt để phân tầng ngành và lường phân trong định hướng đào tạo chuyên ngữ tiếng

Anh sẽ đáp ứng được những yêu cầu lí luận và thực tiễn xã hội cấp bách sau đây:

a - Đáp ứng những yêu cầu công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước.

b - Nhanh chóng hội nhập khu vực và quốc tế.

c - Phù hợp với chiều hướng lí luận và phương pháp luận ngôn ngữ học thời hậu cấu trúc là *chức năng luận, tri nhận luận, dụng học, liên ngữ giao văn hoá*.

d - Phù hợp với yêu cầu cải cách, chấn hưng nền giáo dục nước nhà trước những bất cập và yêu cầu phát triển đặt ra.

đ - Thiết thực, trực tiếp góp phần thực hiện đề án giáo dục ngoại ngữ là: "*Đổi mới toàn diện dạy và học ngoại ngữ ở các cấp học, trình độ đào tạo, nhằm đến năm 2015 đạt được một bước tiến rõ rệt về trình độ, năng lực sử dụng ngoại ngữ của nguồn nhân lực, nhất là đối với một số lĩnh vực ưu tiên, đến năm 2020 đa số thanh niên Việt Nam tốt nghiệp trung cấp, cao đẳng và đại học có đủ năng lực ngoại ngữ sử dụng độc lập, tự tin trong giao tiếp, học tập, làm việc trong môi trường hội nhập, đa ngôn ngữ, đa văn hoá, biến ngoại ngữ trở thành thế mạnh của người dân Việt Nam, phục vụ sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước*".

Những dự kiến đóng góp thực tiễn và lí luận trên đây cũng chính là *cơ sở xuất phát* cho định hướng *tiếp cận triệt để phân tầng ngành và lưỡng phân* trong đào tạo chuyên ngành tiếng Anh nói riêng và các ngoại ngữ khác ở ta nói chung.

2. Hoạt động giáo dục và đào tạo một cách khoa học tất yếu phải phân biệt phạm vi ngành, nghề, phân ngành, chuyên ngành, lí luận, ứng dụng, nghề nghiệp... xác định. Định vị được phạm vi, vị trí của các bộ phận được phân chia này giúp cho định hướng hoạt động lí luận và thực tiễn nhằm đúng đối tượng, đến đúng địa chỉ, cung cấp và đáp ứng dịch vụ và sản phẩm đúng đối tượng thụ hưởng... Các quy trình, giáo trình, ngữ liệu, kĩ năng đào tạo truyền thụ sẽ đạt hiệu quả cao, tiết kiệm... cho cả người dạy và người học - hai chủ thể chính của cả quá trình này mà người học là trung tâm phải hướng đến.

Cần nhận thấy rằng hoạt động giáo dục đào tạo ở ta đã đề ra và thực hiện từ lâu nhưng thiếu độ *sâu và thực tiễn* cần thiết. Giáo dục tất yếu phải cung cấp, giảng dạy, truyền thụ tri thức, học vắn một cách khoa học, có hệ thống nhằm nâng cao trình độ của đối tượng thụ hưởng nền giáo dục. Ở ta do truyền thống *cử tử*, tức là học để biết, có tính sách vở, nệ bằng cấp mà xem nhẹ thực hành, nên ít hiệu quả thực tiễn cải tạo cuộc sống hiện thực. Cách giáo dục từ gia đình đến xã hội nặng về giáo dục, *giáo huấn* hơn là coi trọng *đào tạo*, tức là làm cho người học có *năng lực nghề nghiệp* cao, sâu, có hệ thống để tham gia hoạt động cải tạo hiện thực với tay nghề cần thiết. Thực trạng hạn chế này cũng phản ánh mức độ này khác trong giáo dục đào tạo ngoại ngữ ở ta ở tất cả các khâu. Đã đến lúc cần phải phân tích, phân chia định hướng rõ, hiểu sâu để cải thiện tình hình, đáp ứng yêu cầu đổi mới của đất nước.

3. Việc giáo dục và đào tạo tiếng Anh chuyên ngành hiện nay để đảm bảo hiệu quả cần thiết, thiết thực cần phân biệt đủ rõ và

xác định các định hướng rõ ràng. Trước hết là các *phân biệt phân đôi - lưỡng phân* sau:

1/ Phân biệt trường chuyên ngữ và trường không chuyên ngữ (trường chuyên ngành khác). Đã là trường chuyên thì nội hàm khái niệm chuyên đã bao hàm tính chuyên sâu, tính mục đích khoa học và nghề nghiệp cao hơn không chuyên. Tính chuyên sâu và tính nghề nghiệp đó trong ngôn ngữ là ngôn ngữ học bao gồm cả tri thức lí thuyết hàn lâm và cả tri thức ứng dụng, nghề nghiệp nói chung.

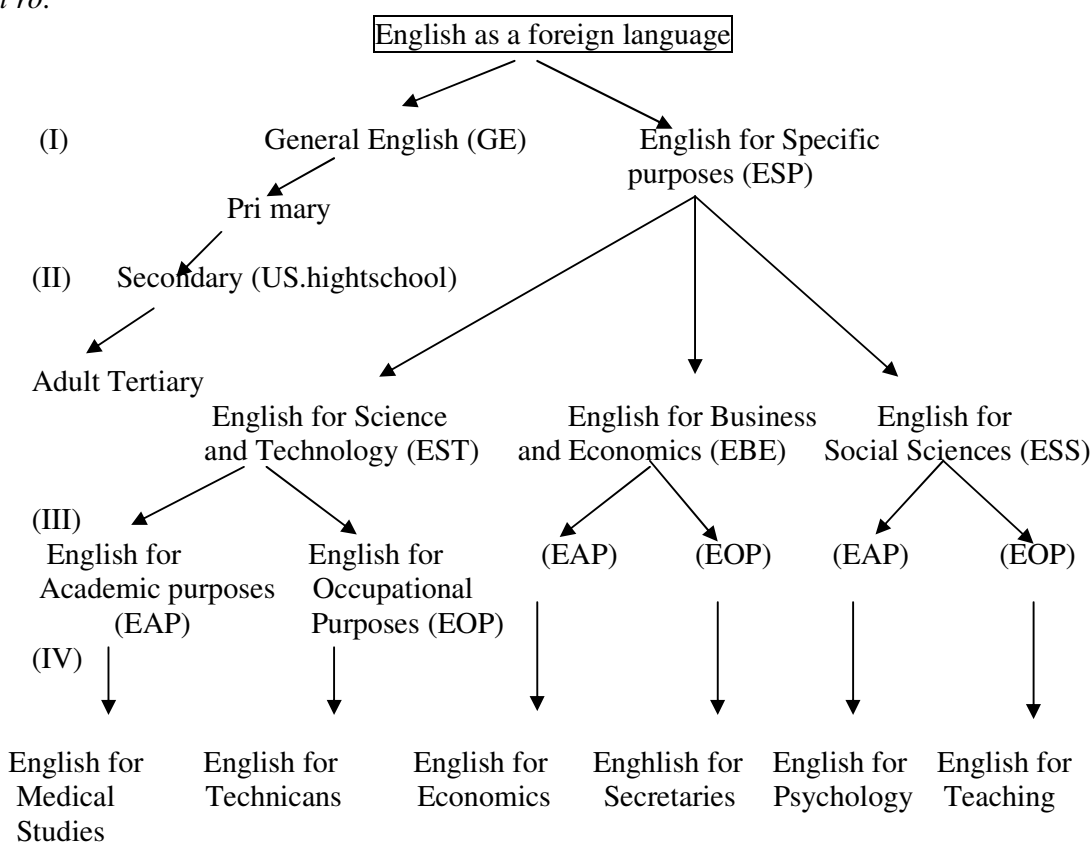
2/ Trong thực hiện truyền thụ giáo dục và đào tạo cũng cần phân biệt đào tạo tiếng Anh *chuyên ngành* với đào tạo tiếng Anh *chung* (general) tiếng Anh cơ bản, tiếng Anh phổ thông (theo cách gọi khác nhau).

3/ Việc đào tạo *tiếng Anh chuyên ngành*, với *mục đích nghề nghiệp, dùng trong ngành nghề chuyên môn* cũng cần phân biệt với việc *dùng tiếng Anh dạy trong chuyên ngành chuyên môn khác*. Bởi lẽ tiếng Anh chuyên ngành là *mục đích đào tạo, mục đích cần đạt được* còn *dùng tiếng Anh dạy trong chuyên ngành* thì ngoài Anh ngữ như đối tượng còn có các ngành nghề chuyên môn khác, các ngữ khác với tri thức truyền thụ *không phải là chuyên sâu, nghề nghiệp*. Tiếng Anh trong trường hợp này chỉ hành chức như phương tiện truyền thụ tri thức chuyên môn ngành khác.

4/ Và dĩ nhiên, *điều đầu tiên cũng là điều cốt lõi cần phân biệt* mà chúng ta đang chú ý ở chuyên đề hội thảo này là phân biệt, *lưỡng phân đủ rõ tiếng Anh cơ bản* (general English) và *tiếng Anh chuyên ngành* (English for specific purposes) cũng như quan hệ đặt điều kiện cho đào tạo *tiếng Anh chuyên ngành* (ESP). Theo chúng tôi - tiếng Anh chuyên ngành cần được hiểu là: *thứ tiếng Anh được thiết kế nhằm đáp ứng nhu cầu nghề nghiệp cụ thể của người học. Nó sử dụng ngữ liệu và phương pháp hoạt động chuyên ngành. Nó tập trung khai thác tri thức và cách thức giao tiếp chuyên ngành phù hợp về ngữ âm, từ vựng, ngữ pháp, ngữ*

dụng, ngữ vực, phong cách. Tiếng Anh chuyên ngành (ESP) thường chỉ dành cho học viên trưởng thành (Adult learners) ở bậc đại học, cao đẳng, chuyên nghiệp hay dạy nghề. Học viên được học thường có trình độ trung cấp tiếng Anh (intermediate) hoặc cao cấp (advanced) nghĩa là học viên phải có trình độ cơ bản tiếng Anh (GE). (Dẫn theo cách hiểu của Dudley - Evans, 1998)¹. Như vậy là tính mục đích và tính chuyên ngành, chuyên môn với trình độ tiếng Anh bậc cao rất rõ.

4. Như chúng ta đều biết, quan niệm *nội hàm khái niệm tiếng Anh chuyên ngành* trong Anh ngữ học đã được nhiều tác giả đề cập đến với những tiêu chí định vị chúng. Việc áp dụng sự phân tầng ngành và lưỡng phân có sơ đồ hình cây của hai tác giả T.Hutchinson và A.Water mà chúng tôi xin dẫn (và lật ngược sơ đồ cho dễ theo dõi theo hình tuyến và thứ bậc từ chung đến riêng) sau đây²:



(Tom Hutchinson and Alan Wates - English for specific purposes - Aleaming - centred approach - 1987). Đánh dấu thang bậc I, II,...là do chúng tôi.

Từ sơ đồ hình cây lộn ngược chúng ta thấy rõ 2 tác giả đã áp dụng *lưỡng phân rồi tam phân*; Tiếp theo là lưỡng phân và mức cuối cùng là lục phân (phân 6) ngành - môn (đa phân của đa phân tầng cuối cùng) của sơ đồ. Cũng từ sơ đồ chúng ta thấy rõ toàn cảnh sự đa phân tầng ngành và lưỡng phân của tác

giả trong xác định phạm vi chuyên môn của tiếng Anh chuyên ngành (ESP). Bốn tầng ngành và phân ngành phân chia và cuối cùng là 6 phạm vi phân ngành là khá chi tiết và xác định. Tuy nhiên theo chúng tôi là chưa triệt để và cần bàn bạc bổ sung thêm.

Để sự phân chia phân ngành *triệt để* hơn ở tầng III chưa nên lưỡng phân thành *tiếng Anh học thuật* và *tiếng Anh nghề nghiệp* ngay mà cần lưỡng phân thành 6 ngành. Đó là *tiếng Anh khoa học* (ES) và *tiếng Anh công nghệ* (ET); *tiếng Anh thương mại* (EB) và *tiếng Anh kinh tế* (EE); *tiếng Anh khoa học xã hội* (ESS) và *tiếng Anh khoa học nhân văn* (ESH). Sở dĩ cần sự phân chia này, như đã biết là ngày nay khoa học và công nghệ đã phát triển cao và có phân biệt tri thức, nghề nghiệp và thể hiện qua tiếng Anh chuyên ngành rất đa dạng, đa ngành nghề. Vậy nên tách thành khoa học riêng với kỹ thuật công nghệ riêng là cần thiết. Cũng như vậy cũng nên tách *thương mại* với *kinh tế*, *khoa học xã hội* và *khoa học nhân văn*. Việc tách ra giúp xác định rõ vị trí, khả năng phân ngành nghề và cũng phù hợp hơn với truyền thống ở ta như *phân biệt khoa học xã hội với nhân văn*. Hơn thế nó mở đường cho việc đón nhận những phát triển mới, ví dụ như trong văn học nghệ thuật có công nghiệp điện ảnh, công nghiệp nghệ thuật, công nghiệp dịch vụ du lịchvv. Còn trong thương mại, kinh tế, khoa học, công nghệ lại càng đa dạng ngành nghề hơn nữa mà lâu nay chưa chú ý thích đáng.

Việc lưỡng phân tiếp theo giữa học thuật (academic) và nghề nghiệp (occupational) là cần thiết. Điều này càng giúp nhấn sâu vào mục đích đào tạo chuyên sâu cho *tiếng Anh chuyên ngành*. Đồng thời cũng phù hợp với định hướng thực tiễn, thực hành với tính nghề nghiệp cao nhằm khắc phục việc đào tạo nặng lý thuyết sách vở lâu nay chúng ta đang mắc phải.

Như vậy là nếu chúng ta thực hiện *lưỡng phân từ kết quả tam phân tầng II* của sơ đồ 2 tác giả đã dẫn, chúng ta sẽ có 6 ngành riêng với nhiều chuyên ngành trong mỗi ngành. Rồi từ kết quả xác định các chuyên ngành đó trước khi lưỡng phân cho mỗi chuyên ngành

thành *học thuật* và *nghề nghiệp* chúng ta sẽ có sự phân tầng ngành và lưỡng phân thực sự đa dạng *triệt để* hơn.

5. Có một lưỡng phân đáng chú ý, song không nằm trong sơ đồ hai tác giả dẫn trên mà chúng tôi muốn lưu ý là: lưỡng phân *tri thức* với *ngôn ngữ* mà chúng ta truyền thụ. Hẳn là chúng ta đều rõ ngôn ngữ (ngoại ngữ) là công cụ, là phương tiện truyền tải tri thức, kinh nghiệm, nghề nghiệp. Tri thức thì thuộc về kiến thức, hiểu biết, trong đó có hiểu biết sâu sắc về khoa học công nghệ có hàng trăm hàng ngàn ngành nghề khác nhau. Phân biệt rõ hai loại tri thức trong ngôn ngữ là tiếng Anh chuyên ngành nghĩa là tiếng Anh trong ngành nghề xác định có bao gồm cả ngôn ngữ lẫn tri thức chuyên môn về khoa học công nghệ. Lưỡng phân, nhận thức ra hai loại tri thức thuộc về ngôn ngữ và tri thức thuộc khoa học, công nghệ không những giúp định hướng tích lũy trong dạy, học ngôn ngữ chuyên ngành mà còn giúp kết hợp, phối hợp với chuyên gia thuộc các khoa học ngoài ngôn ngữ học trong nghiên cứu đào tạo ngôn ngữ chuyên ngành. Ở một mức độ nào đó có thể nói ngôn ngữ chuyên ngành vốn đặc điểm của nó là có tính đa ngành, liên ngành, nó có kết hợp, phối hợp ngôn ngữ với tri thức khoa học, công nghệ, dịch vụ cần đào sâu tìm hiểu vận dụng.

6. Việc thực hiện *cách tiếp cận phân tầng ngành và lưỡng phân triệt để* sẽ cho kết quả là bức tranh nhận thức và vận dụng cho từng phạm vi và vị trí *tiếng Anh chuyên ngành cụ thể, đa dạng, có tính xác định hơn*. Nó cũng mở đường cho những chọn lựa thích hợp trong bức tranh đa sắc màu. Nó cũng mở đường chỉ dẫn cho các phạm vi vận dụng xác định và cụ thể hơn trong thực hành giáo dục đào tạo tiếng Anh chuyên ngành, một nội dung định hướng đào tạo đang rất cần thiết, cấp bách ở ta hiện nay.

Tài liệu tham khảo